

talánul szétküldenie kellett volna, előbb a pápának jóváhagyás végett bemuttatta. Ez augustus első napjaiban történt; 27-én meghalt V. Sixtus és a generalis irata asztalának fiókjában találtatott. Nem is küldetett többé szét; a rend megtartotta előbbi nevét s szabályait, melyeket XIV. Gergely sietett megerősíteni.

(Vége következik.)

SYLVESTER (ERDŐSI) JÁNOS ÉLETE, MUNKÁI, HITVALLÁSA.

Dankó Józseftől. *)

I.

Néhány év óta tart a vita Erdősi élete és munkáiról, de főképen hitvallását illetőleg. Az élénk fürkészet és kitartó küzdelem abban leli magyarázatát, hogy Erdősi volt az első nyomtatott magyar szentírásnak szerzője, s így mind a protestansok mind a katolikusok magukénak tartották. Érvekkel rendelkezik mind a két fél, azonban oly védveket lehetetlen fölhozni, melyek az ellenfélt hallgató meghódulásra kényszeríténék, miután erre tényleges egykoru nyilatkozatok, vagy önvallomás szükséges, minden egyéb ügyes kézben furfangos tuzásoknak, elcsavarásoknak van kitéve. Lehet ugyan tárgyilagosságra jutnunk, mert ha felekezeti buzgalom nélkül latoljuk a gyéren megmaradt életadatokat és tüneményeket, mintegy érezzük, hogy katolikus volt, hanem kimerítő és az ellenfélt is lesújtó és így megszüntető bizonyítékokra, akadni nem lehet. A nehézség az elveszett adatok hiányán kívül ab-

*) Joannes Sylvester Pannonius, (Erdősi) Professors der hebräischen Sprache an der Wiener Universität Leben, Schriften und Bekenntniss, von Joseph Dankó Canonicus Theologus der Graner Metropolitankirche, ehemals Professor der hebr. Sprache an der Wiener Universität 1871. Braumüller, Nyolczadrét, 116 lap. Ára 1 frt. 30 kr.

ban leli alapját, hogy Erdősi idejében a két vallás közti küzdelem javában tolyt, vagyis oly átmeneti korszakban élt a magyar tudós, midőn a két vallás közti határvonal még nem volt kitűzve. Valamint a szürkület és a hajnal közt helyet foglal a korány, de habár ösmerjük ezeket, az elválasztó vonalat köztük meg nem határozhatjuk, ép úgy a szellemek erőszakos haladásában nem lehet kitűzni az állomásokat, melyeken át haladva, az ellenkező tájakon elvégre megállapodtak. A vallásujítás tünetei nem úgy váltakoztak, mint valamely szindarab jelenetei, hanem együvé olvadtak mint az esthajnal az árnyékkal; ezokon valamint meg nem határozhatjuk az időpontot, a perczet, hol kezdődik a setétség, habár tudjuk is mi légyen, ép így lehetetlen teljes világosságban és kitűzött vonalra feltüntetni a szellemi irányok minőségét és hovatarozását. Ezen összegubanczolt állapotok folytán történt, hogy a protestansok mindazt, aki az akkori visszaélések ellen kitámadott, s a katolikus alapok megtartásával reformokat sürgetett, azonnal magukénak vallották, habár esze ágában sem volt Luther elszakadásához csatlakozni, ilyen volt Savanarola Jeromos, Erasmus, Aventinus, Dantiscus, stb. — a katolikus tudósoknak nagy munkájába sokévi történeti kutatásba körül őket visszazerezni. Így jártunk Sylvesterrel. Itt is számos körülményből amit az ellentáborban hangzatosan hirdetnek, ha az akkori állapotokat tüzetesebben vizsgáljuk kiderül, hogy azok is katholicitása mellett bizonyitanak. Állításunk bebizonyítására egy jeletet kiszakitunk. Erdősit mint bécsi egyetemi tanárt, fellázadt parasztok birtokából, melyet 1550. év körül Bécs közelében Ferdinand királytól kapott, kizaklatták. Ezt az ellenfelek biztos érv gyanánt hozzák fel, mintha protestans hite miatt üldöztetett volna. Pedig az akkori vallási állapotokat így festi a történelem. „Midőn Ferdinand a Budavár elveszte miatt megrémült cseh német rendeket 1541-maga köré gyűjté Prágában, Ausztria rendeiből 24 főur, tiz város, köztük Bécs, még néhány stajer és koront nemes folyamodványt nyújtának neki át, melyben hódolat uk s készségüket kijelentvén, kérik, miszerint az evangeliumot, különösen az igazulás czikkelyét, s z a b a d o n lehessen hirdetni, az Urvacsora régi egyházdiva-

tok szerint szolgáltatassék, a püspökök törüljék el a visszaéléseket s józan néptanítókat el ne üzzenek, mint eddig történt. A török elleni segedelem a vallásszabadság megadásától tételleztetett fel.

Utódja Miksa a hitujítás és az egyházhűség közt tétovázólag ingadozó fejedelem és császár, ugyanegy időben a római pápát egyházfejül tisztelé s a kath. egyház zsinatai s tanításitói eltéréseket megtiltá, míg egyes községeknek vallásszabadságot ada, az augsburgi hitvallás tanítására pedig Chytraeus Dávidot és Camerarius Joakimot önmaga hívta meg Ausztriába. Öcscse, Károly főherczeg birtokában, Stajerföldön anynyira gyarapodott szám-, befolyás- s erélyben az uj vallás, hogy 1579. táján sok városi s mezei község, katolikust még polgártársul sem akart befogadni, házvételre vagy czéhbe nem bocsátott s kézműves mesternek kath. legényt 14 napnál tovább házánál türni nem szabadtott.*) Ezek folytán volt annyi protestans Bécsben és környékén, hogy a Magyarhonból behívott Erdősit jószágában háborgassák. A dolog az akkori állapotok bonyolultsága és fénytderítő adatok hiánya miatt legalább is homályos.

De ne bontsuk meg az érvek sorozatát. Előzményül csak azt kell megjegyoznünk, hogy a két ellentábor vezénylő férfiai Révész és Dankó. Révész Imre 1850. adta ki Debreczenben művét, melyben nagy ügyességgel, tagadhatlan elmeélel és minden csekélységre kiterjedő buzgalom és merészséggel védi Erdösi protestans vallását.**) Ellenében áll a hittani irodalomban messze ösmert magyar tudós, Dankó József, ki mint utódja Sylvesternek a bécsi egyetemnél, hol szintén zsidó nyelvet tanított, nem csak Erdösi kath. vallását védi, hanem alkalom-adtán nehány huszárvágással a németek főnehéjázó modorát, irodalmunk kicsinylését ostromolja. Ezen czélzatokból, ezen két karddal való hadakozása folytán történt

*) Lányi-Kuauz : Magyar Egyháztörténelme. Esztergom, 1860. II. 41. lap.

**) Erdösi János, magyar protestans reformator. Irta Révész Imre, ref. Predikátor. Debreczen 1869. Nyolczadrét 122 lap.

hogy magyar katolikus szellemtől sugárzó művét németül írta. Habár a munka nagy tudományos készüléttel, s ami felette szükséges volt terjedelmes könyvészeti ösmérettekkel iratott, mindamellett nem száraz adathalmaz, de művészies egész; érvei úgy csoportosulnak az eszme körül, hogy kidomborítják; ilyképen a feltűnést okozott munka érdekes olvasmány még azoknak is, kik mint e sorok írója, a száraz könyvektől görcsöket kapnak. Azonfölül minden kifakadást, türelmetlenséget, dühösködést, ami oly közönséges a vitás művekben, szorgalmasan mellőzött, e helyett érvényesítette művében Lamartine intelmét, mely szerint szükséges, hogy az értelemnek is legyen felebaráti szeretete, l' intelligence aussi doit avoir sa charité. Ismételhetjük mit másik művéről mondott egy német kath. tudós. „Műve csodálatos szorgalommal, nagy irodalomismerettel s tudományos alapossággal van írva; nyilatkozik benne fáradhatlan törekvés az igazság után, s mit igaznak ösmer, azt másokkal közölni vágyik. Mások véleményének közlésében méltányos s távol van ama keserüségtől, melylyel az írók néha az ellentétes véleményekkel végezni szoktak. Kiadott munkái arról tanuskodnak, hogy nagy tudós, fáradhatlanul szorgalmas és hogy lelkülete tiszteletreméltó.*) Tudomásul véve a magyar tudomány méltánylásában olyannyira fukar németek magasztalását, kimerítő vázlatban adjuk a nevezetes mű tartalmát.

II.

Az egész szentírást magyarra legelső fordította Báthory László († 1456.) pálos szerzetes. Legelőször nyomtatta Krakóban Komjáthy 1533. de csak szent Pál leveleit. Hazánkban a legelső szentírás Ujszigeten nyomtatott 1541. évben. Ezen első magyar hazai nyomtatvány volt Erdősi bibliája. Dankó e helyen méltán kifakadt Gesenius azon állítása ellen, (Ersch: Encyclopaedia) hogy „Káldy jezsuita fordítása (Bécs 1626.) volt

*) Reinke Lőrincz: Commentar zum Propheten Habakuk. Brixen 1870. 15 lap.

az első magyar kath. fordítás! Denis híres könyvész 1782. panaszlá, hogy Sylvesterről semmitsem tud, s felszólítá földieit hogy derítsék fel kilétét, miután némelyek dühös reformatornak mondják, mások dömés szerzetesnek, ismét mások csanádi püspöknek. Dankó 12 évig tanított a bécsi egyetemen, s így azonkívül hogy honfitársa, főleg ez indította arra, hogy egy gyönyörűen kiállított műben tisztázza a feltorlódtott homályt. Tárgyát három részre osztja. Az elsőben életét, másodikban munkáit, harmadikban hitvallását adja elő. A függelékben hattéle magyar szentírási fordítást állit össze, egybevetés végett; közli Erdösi egy görög nyelven irt gyászversezetét, a „Querela Fidei“ czimü verses korrajz egynehány helyét, és ugyancsak Erdősinek a feltámadás ünnepére irt magyar dicsénekét. Az egész munka 17 fejezetre oszlik.

III.

Erdösi született Szatmár megyében az akkor Perényi János uraló Megyesaly nevü vidéknek egyik mezővárosában, Szinyérváralján, melynek kies fekvéséről nagy szeretettel emlékezik, hálás kegyelettel va'llja hazájának; minthogy azonban kemény hangzása van, csak Joannes Sylvester Pannoniusnak nevezte magát. Születési évét Dankó hozzávetőleg 1508-nak mondja, (Révész 1504.) Valószínűleg Nagy-Bányán tanult, hol a németeknek iskolájok volt. Ezen időszakból csak Perényi János ugocsai főispányról emlékezik Erdösi, kit pártfogójának nevez.

1526-ban már a krakkói egyetemen tanuló magyarok anyakönyvében találjuk nevét beírva. Ezen egyetemet még 1364. Kázmér alapította a bolognai főiskola mintájára, hol jog, bölcsélet és szépművészetek adattak elő. Jeles tanárai folytán sok magyar látogatta az egyetemet, főleg ahogy Mátyás dicső országglása után, elpusztultak belső zavarok folytán a hazai iskolák. Habár a florenczi Guccio állítása, hogy 1496-ban 15 ezer hallgatója volt az egyetemnek, ki nem állja is a bírálatot, mindazonáltal bizvást lehet 4—5 ezerre tenni tagjainak számát. Dankó tökéletes képét nyújtja egyl. oru adatok nyomán az egye-

temnek, ami staffage gyanánt alkalmoszerű, mi csak azt említjük meg, hogy már 1493-ban volt egy magyar bursa (egylet) háromszáz taggal s elnöke volt Nagyváradi Mihály. Az egylet szent Ferencz tiszteletére felavatott kápolnával és egy házzal is birt. Ezen bursának Zsigmond lengyel király 10 mázsa sót adott évenként azon föltét mellett, hogy a tagok naponként a szent mise alatt urmutatás után eléneklik a „Gaude Dei Genitrix“ kezdetű Mária éneket. 1517. Erdősi volt az egylet kinevezett seniorja. A krakói egyetemen a kath. vallás sok védője tanult, az ugynevezett reformatio ott gyökeret nem verhetett. A magyar bursa ugyanott 1558. teljesen megszűnt.

A vallásujtás hazánkban belzavarok, fejedelmi viszálykodás és török berohanások folytán hamar elterjedt. Erdősi hazatérvén, hihetőleg lengyel nővel házasságra lépett, kitől Tódor fia született, nemsokára azonban mind nejét, mind javait elvesztette; s ide s tova bolyongott az országban. De nem lehet állítani hogy a „tisza evangyeliom“ miatt üldözték volna, mert valahol tett volna róla említést, s így azt kell sejtenuünk, hogy miután hazánkban az említett villongások folytán a katolikus vallás öreitől megfosztatott s a reformatio lábára kapott, kath. hűsége miatt üldöztetett.

Tudományszomja Wittenbergába vitte, hol akkor a nyelvészeti tudományok virágoztak s Erdősi nem theologus volt hanem nyelvész. Ezen egyetem, melyet csak 1502. Frigyes herczeg alapított, tanárainak nevezetésege által nagy hirnek örvendett. Melanchton is (1518—1560.) széktoglaló beszédében (de corrigendis adolescentiae studiis) legfőbb feladatának vallotta, hogy a classikus tudományoknak szolgáljon, ezokon a profán nyelvészet volt tanításának fő iránya. Azt vallotta, hogy a hittan főczélja az irás értelmének fürkészete, s hogy a theologus előbb nyelvbuvár, aztán dialektikus s végre tanu legyen. Ez és jeles modora okozták hogy sok tanuló seregelt Wittenbergába, hittani czélzatok nélkül. Erdősi a wittombergi egyetembe 1534. sept. 19. vonult, Lindeman rectorsága alatt. Melanchtonról, kitől tanulta a zsidó nyelvet, csak egyszer emlékszik Erdősi (Gramm. p. 43), ahol az articulusra való nézeteivel ellenkezik. Ugyanezen nyelvtanában bevallja, hogy ámbár Né-

metországban járt kelt, németül nem tudott. Alig egy év múlva már Nádasdynál találjuk Ujszigeten.

Gróf Nádasdy Tamás, a tudományok nagy pártfogója 1498. született. Jeles nevelésben részesülve, hadban szolgált hazájának. Dankó behatólag vázolja tetteit, s udvarát Sárváron melyről mondották, hogy „Magyarországnak nincs nagy embere ki meg ne látogatta volna“. A tudomány iránti lelkesültsége folytán Erdösi is ide vonult, s kiváló fogadtatásban részesült. Erdösi Nyelvtanában (pag. 35.) így írja le lakhelyét: „Sziget a sárvári erősséggel szomszédos mezőváros, hol a könyvnyomtatás isteni (?) mesterségét Nádasdy Tamas segítségével és költségén megkezdettük, és hol ezen nyelvtant az ifjuság számára kiadtuk. Szigetnek azért neveztetik, mert két folyó Rába és Gyöngyös folyja körül, mi pedig elneveztük Ujszigetnek, Neanesus, mert birtokosa újra alakította. Oly sánczot ásott és bástyát emelt, hogy kiállta a törökök rohamát 1532. Oskolat is alapított.“ A reformátorok belerejök gyöngeségében mindenha keresték a nagyok a hatalmasok pártfogását; ezokon Nádasdyhoz is folyamodtak, és védelmét a tudomány ürügye alatt kikönyörögték. Melanchton kétszer irt Nádasdynak, első levelében (1537. oct. 7.) ajánlotta Dévayt és Sylvestert, másodikban Drugnert. Nem tudni válaszolt-e, hanem az bizonyos, hogy habár a tudomány köpenyében föllépő protestansokkal volt összeköttetésben, katolikus hitében halt meg; „mert hiszen a valláskülönbség nem teszi lehetetlenné a személyes barátságot“ s a tudósoknak tudományos ügyekben való egyetértését, öszhangzatát. Nádasdy katholicitását egyéb fontos érvek közt avval is védik, hogy Toldy a Magyar Muzeumban (1858. I. 116.) egy étlapot közöl 1547. évből, melyben ily pontok fordulnak elő: „Husvét napján szentelt borjúhus; vacsorára szentelt sült, ebédre szentelt paréjt szalonnával“ ami nyilván katolikus lelkületre mutat. Ezen szembeszökő érvet ugy erőltetni Révész (i. m. 105. lap.) hogy idézi a protestans zsinatokat melyeken csak 1543. körül töröltetett el az ilyféle szertartás, s akkor is, hogy csak ezentul elmaradjanak. Felhossa Melanchton, ki a szertartásokban „tartván a közbotránytól s a gyarló köznép együgyűségétől mindenkor a legnagyobb

vigyázatot ajánlotta.“ Amde miképen lehet föltenni együgyűséget a tudomány messze fénylő csarnokában, a muzsáknak avatott lakban, a tudósok gyüldéjében, minő volt Ujszigeth?! Ki miatt alkalmazkodott az együgyű néphez a hatalmas a tudósoktól környezett Nádasdy? Ha megszűnt volna katolikus lenni, ilyen „emberi szerzéseket“ bizonyosan elvetett volna; nincs kétség benne, hogy a ki ilyen apróságokra ügyel, miután semmi indoka sem volt alattomoskodásra, hü volt a lényegben, vagyis őszintén katolikus volt.

Ujszigeten Erdősi ifjakat tanított s számukra nyelvtant irt. Két évvel utóbb kiadta a szentírást, melynek ujszövetségi részét Miksa és Ferdinand főherczegeknak ajánlotta. A bevezetésben magasztaltatik Nádasdy, kinek költségén és minden oldalú támogatása mellett jött létre a mű. A herczegeknak pedig azért ajánlja fel a munkát, mert rotterdami Erasmus is ujszövetségi paraphrasisait atyjuk testvérének V. Károlynak ajánlotta. Ezen okadatolásnál meg kell említenünk Toldy „figyelemre“ méltó nézetét, mely szerint Erdősi és Nádasdy protestantismushoz való nézetét Erasmuséval teszi párhuzamba, ki sok más gondolkodó fővel, csupán tudományos érdekekkel viseltetett a protestans mozgalmak iránt, anélkül hogy egyházilag hozzájuk állt volna. Ugy látszik azért említi Erasmust az ajánlásban, mert eszménye volt, s hire Európát betöltötte; a következtetés tehát, hogy vallásilag is egyetértett vele, egészen alapos. Talán ezokon irt Quaerela fidei czim alatt, mert Erasmusnak is van Quaerela pacis czimű munkája. Értzi ezt Révész, nem is mulasztá el (94. és 95. lap) Rázmán néhány gunyoros kifejezésével bizonyítani, hogy Rázmánt miután „tettleg előkészítette és előmozdította a reformatio ügyét, a római katolika egyház hiv tagjának tartani nem lehet“. De nem úgy áll a dolog..

Erasmus katolikus volt. Nem csak soha nem közlekedett vallásilag a protestansokkal, hanem lelkében kath. meggyőzés uralkodott. Igaz, hogy az akkori visszaéléseket senki sem korbácsolta oly éles gunynyal, mint ő; de kérdem hát mi magasztaljuk azt, ami rossz, ami viszszás? Aki üldözi a rosztat még nem Luther hive. Az is igaz, hogy némely tanaink felett könnyelműen nyilatkozott, s többre becsülte az

életet, mint az igazságot. De a könnyelműség folytán sem lehet valaki protestans, annálkevésbé Rázmán, ki utóbbi irataiban szelidebben igyekezett értelmezni szeles kimondásait. Luther és Rázmán közt Döllinger szerint az a viszony van, hogy ami felett Rázmán kételkedőleg nyilatkozott, azt Luther tévelynek bélyegezte, s amit az csak érintett, emez leplezetlenül kimondotta. Egyébkint pedig többször kijelentette, hogy mindenben aláveti magát az egyház tekintélyének s kívánta, hogy nem irotnak tekintessék, ami az egyház tanával ellenkezik. Luthert is intette, hogy inkább azok ellen dühöngjön kik a pápai hatalommal visszaélnek, semhogy a pápa ellen. Írt is Luther ellen: *De libero arbitrio Diatribe* 1524. Végre kijelenti, hogy nem ösmer többé hittani kételyt, mihelyt nyilatkozott az egyház; ilyenkor elveti az emberi érveket, az egyház tanának ellenében soha sem skeptikus. Ezen kijelentése után Luther gyűlölsége határtalan lett. IV. Károly nyilatkozata, hogy olyasmit tett Lutherrel szemben, amire császárok, királyok, pápák képtelenek voltak, mert sokat visszatartott az egyházban, kissé túlzott, de valamit mégis csak bizonyít katholicitása mellett. Emiatt szenvedte ama számárrugásokat Hutten-tól. *Expostulatio cum Erasmo Presbytero Theologo*. Minthogy az egyházi hagyomány a szent atyák irataiban van letéve, fáradhatlan volt azok kiadásában, emiatt tartózkodott Baselen, hol azonban állandóan lakni nem akart, mert — 1535. a krakói püspöknek írja — rosra magyaráznák a reformatus városban való tartózkodást. Bibornok lenni nem akart, de ezt mellőzte váltig neri szent Fülöp is. 1536. jun. 28. Goelen barátjának azt írta, hogy a valláskülömbőség miatt nem szeretne Baselen meghalni. Sőt mielőtt Baselen ment volna, azt írta Bonvalet-nak, hogy nem akar túrni házában olyan embert, ki az új tanoktól meg van mételyezve. Igaz, hogy „utolsó kenet felvétele nélkül halt meg, egyedül a Krisztus nevének segítségül hívása közben.“ De vajjon mi kihez folyamodunk irgalomért a Megváltón kívül? Meghalt 1536. jul. 12-én éjjél felé. Mi volt oka, hogy a protestans városban kath. pap vigasztalásai nélkül hunyt el, nem lehet biztosan meghatározni. Megtörténik ez napjainkban is, de a halál órájának körülményéből, amikor

az önelhatározás vajmi sokszor felette nehéz, nem lehet érvet alkotni az így elköltözötteknek protestans volta mellett. Révész azt is felhossa, hogy a protestans Rotterdamban emlékoszlopot emeltek neki; — bizonyosan azért, mert világhírű tudós volt. Hiszen mi is adakozunk Petőfinek Pesten állítandó szobrára, kétségkívül nem azért mert a prptestans felekezethez tartozott. Hanem ez is untig elég Erasmusról felállított nézetünk megbizonyítására.

Erdősit 1544. év kezdetén. (Révész 1543.) Bécsben az egyetemenél találjuk mint a zsidó nyelvnek nyilvános tanárát. Hihetőleg az új szövetségnek Ferdinandnak való ajánlása folytán kedvességet nyert a vallásos fejedelemtől. Ez volt életének végszaka. Hogy a bécsi egyetemen mennyire igyekeztek a fejedelmek föntartani a kath. vallást, kiirtani a tévelyt, arról nem csak a régi, hanem az új történetírók eléggé tanuszkodnak. Hoc tamen huic universitati dandum, quod tametsi non pauci subinde ejus alumni ad nova defecerint dogmata, saniori tamen et meliori sui parte semper avitae Religionis propugnatrix et catholica fuerit (Mitterdorfer, 1724.) Csak 1564—1576. években II. Miksa császár alatt hajlott kissé az egyetem a protestantismus felé. Sylvester idejében merőben katolikus volt, amint a következő adatokból kiviláglik.

A vallás védelem legnagyobb hőse Eck, még 1520. oct. 14. küldte meg az egyetemnek X. Leo, Exsurge Domine kezdetű bulláját, melyben Luther tévelyei kárhóztatnak, mely 1521. kihirdettetett. Ferdinand minden követ megmozdított az egyetem tisztántartására. 1522. rendelt vizsgálatokat az eretnokség ellen, s ezen rendeletét 1524, 1526. ismételte, meghagyta a hittani karnak, hogy a püspökkel egyetértve kinyomozzák a tévelyszórókat. 1527. kitűzettek az eretnekek büntetései. Bizonyos Tauber Gáspárt eretnokség miatt halálra is ítelték. Huebner Boltizsár a biblia magyarázója 1527. marc. 10. eretnokség miatt megégettetett. 1538. Ferdinand rendeletet bocsátott ki, hogy kit Wittenbergában tettek tudorrá, a bécsi egyetemen nem taníthat. Ezen oknál fogva történt, hogy 1539. bizonyos Zeübelriede Magister a bécsi egyetem tanszékért folyamodott, de habár a kormányzó

ajánlotta is, csak azért mert Wittenbergában avatták tudorrá, mellőztetett; amint azt tagadó válaszában a tanári testület részletezve adja elő. A katolikus ügy akkortájt Salzer András bécsi kanonok, sopronyi hazánkfia védte, ki az egyetemenél hittant és bölcselmet tanítva, az egyetemi legfőbb méltóságot több ízben viselte. Bécs püspöke Faber volt, a vallási zendülés nagy ellenese; meghalván ez 1541. utódja volt Nausea, ki hasonlóan erélyvel küzdött a betolakodó protestantismus ellen. 1546. azt rendelte Ferdinand király, hogy senki sem lehet tanár az egyetemenél, ha csak előbb vizsgát letéve, be nem bizonyítja, hogy a régi igaz kath. egyháznak tagja. Később elégnék tartatott, ha az illető bebizonyította, hogy az orthodox egyház híve. 1551. évben meghivatott a híres Canisius, ki nagy eredményvel tanított és prédikált. Végre 1554. a király az egyetemet tökéletesen reformálta.

A mondottak elegendően bizonyítják, hogy a bécsi egyetem, daczára a protestantismus terjedelmének folyton katolikus volt, s mihelyt némi eretnecség mutatkozott tanáraiban, az legott eltávolítatott. Ezen iszonyu szigor mellett képtelenek vagyunk elhinni azt, hogy Erdösi ha protestans leendett, az egyetemen taníthatott volna. Nem tudni hány évig tanította a zsidó nyelvet, az sem bizonyos Margaritha vagy a csábitó tanok miatt elkergetett Stankár volt-e közvetlen előde. Csak azt tudjuk, hogy egy 1552. évi tanári sorozatban a bölcselmi szakban mint történelmet tanító Magister említetik meg, 52 frt. évi fizetéssel. Erdösi tanári czimét csupán 1543. megjelent művében említi, a többiekben elhallgatja. Ezen időre esik, hogy az Erdősivel egykoru Reisacher Bertalan 1551. ben a bécsi egyetemi tanárok dicséretére írott munkájában Erdösit így megszaltja:

„Quem pia prompsistis gremio vos munera Muse,
 Quantos nutris Hungara terra viros.
 Foelices Musae, foeliciaque Hungara prata,
 Quae datis hosce viros ex Helycone sacros.
 Et tua Maeonis Silvester tempora lymphis.
 Unxit Tritonis, quae tua fata juvant.

Hungaricae Graecam, Solymam linguamque Latinam

Addis Pieridum roscida templa colens.

Et quamquam pedibus fato vexeris acerbo,

Artibus at praestas, ingenioque vales.“ *)

Erdősi Bécsben újra megházasodott, s a főváros közelében a királytól kis jószágot kapott. Minthogy azonban ellen-ségei is voltak, valami parasztszót, a hatóságtól is elhagyott Sylvestert kizavarta s csak élete veszélyével szabadulhatott meg. Folyamodott orvoslásért a királyhoz, amint a Querela fidei-ben olvashatni, mi lett eredménye nem tudjuk. Említettük immár, hogy ha ezen üldözés vallás miatt történt, csak ugy lehetettek eme parasztszók katolikusok, mint protestansok.

Ha a thordai gyűlés 1565. kizaklatta az egés váradi káptalant, mivelhogy „a pápai tudományhoz és emberi szerzésekhez ragaszkodtak, és abból kitérni nem akarnak“ sőt virágvasárnapján egyházmenetet tartva, egytől egyig leoltottak s a vár árkaiba dobattak**), nyilván kiderül, hogy a protestansok is hol szerét teheték, üldözték akatholikusokat. Így történhetett ez Bécsben, hol a protestantismus időnként némi hatalomhoz jutott.

Minthogy az 1555. évi tanár sorozatban Erdősi neve már elő nem fordul, állithatjuk, hogy 1551 és 1555. évek között hivatalát és életét berekesztette.

(Vége köv.)

AUTONOMIÁNK A VALÓSULÁS STÁDIUMÁN.

I.

A ki századokra, évezredekre kiható művet alkotni készül, komoly elmével vizsgálja, sőt tanulmányozza a talajt, melybe az alapokat lerakandja, szemenszedve megválogatja a tényezőket, melyek segélyével az óriás munka megalkotásához

*) M. Muzeum, 1855. folyam 107. lapon, Gróf Kemény József dolgozata. A munka czime: Doctorum in Viennensi Academia brevis descriptio-Viennae Austriae. Excudebat Aquila, MDLI.

**) Lányi-Knauz Egyháztörténelme II. 65.